

Ivan Matijević

Nova epigrafska potvrda vojnika Osme dobrovoljačke kohorte u Saloni

Ivan Matijević
HR, 21000 Split
Filozofski fakultet u Splitu
Odsjek za povijest
Sinjska 2

Objavljuje se fragmentirana stela aktivnog vojnika koji je u Osmoj dobrovoljačkoj kohorti odslužio tri godine. Njegov kognomen *Philetianus* do sada nije potvrđen na natpisima iz rimske provincije Dalmacije, a gentilicij *Adennius* nije uopće poznat u Rimskom Carstvu. Zahvaljujući natpisu broj aktivnih vojnika ove jedinice u Saloni povećan je na 14. Spomenik je pronađen na Kapljuču, u dijelu Sjeverne salonitanske nekropole gdje su već potvrđeni ukopi pripadnika legijskih i augzili-jarnih vojnih jedinica.

Ključne riječi: Salona, *cohors VIII voluntariorum c. R.*, rimska Dalmacija, rimska vojska

UDK: 904:355(497.5 Solin)"652"

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 30. lipnja 2013.

Velika većina salonitanskih natpisa koji spominju voj-nike i jedinice rimske vojske iz doba principata već je odavno poznata i našla je svoje mjesto u različitim studijama. Međutim, neki su s vremenom propali ili se jedno-stavno izgubili pa je danas nemoguće izvršiti njihovu in-spekciju, a ima i onih koji su inventirani i dostupni, ali se o okolnostima i mjestu njihova pronalaska ništa ne zna. Pregledavajući natpise u Arheološkom muzeju u Splitu u potrazi za onima koji imaju veze sa rimskim vojnim susta-vom prije dvije godine sam otkrio ulomak stele (sl. 1) koja je pripadala vojniku Osme dobrovoljačke kohorte. Saloni-tanski natpisi koji spominju ovu postrojbu bili su mi do-bro poznati pa sam odmah shvatio da je riječ o neobjav-ljenom spomeniku. Uvidom u inventarne knjige natpisa pronašao sam da je uveden pod oznakom A 5127 i da je pronađen godine 1924. »u Danskim iskopinam na Kaplju-ču«. Samo iz ovoga nemoguće bi bilo zaključiti da natpis spominje vojnika jer je, očito zbog nedostatka mjesta u retku inventarne knjige, uveden samo početni dio natpi-sa: *DM / L · ADENNIO / PHILETIANI /*. Također, osim godine i mjesta pronalaska ne piše da je objavljen. I zaista, po-novnim pregledavanjem literature koja se bavi poviješću ove kohorte i njezinim spomenicima, kao i onim naslo-

vima koji obrađuju natpise pronađene na Kapljuču 1924. godine,¹ nisam naišao na ovaj natpis.

Sačuvan je gornji dio stele visine 40 cm, širine 45 cm i debljine 11 cm. U gornjem dijelu ima trokutasti zabat ukrašen trolisnom rozetom iz koje se prema lijevom i de-snom uglu pružaju izduženi listovi. Akroteriji su ukraše-ni trostrukim palmetama. Između lijevoga i desnoga ruba stele i natpisnoga polja, odnosno zabata je ukrasni pojas ispunjen valovnicom i bršljanovim listovima. Visina nat-pisnog polja je 20 cm, a širina 20,5 cm. Uokvireno je jed-nostavnom S profilacijom (*cyma reversa*) i sadrži početnih pet redaka teksta u kojemu su sve riječi odvojene znako-vima interpunkcije. Visina slova u prvom retku je 3 cm, u drugom i trećem 2,5 cm, u četvrtom i petom retku je 2 cm. Ligature su u drugom retku (*NN*) i u trećem retku (*PH*). Natpis glasi:

D · M
L · ADENNIO
PHILETIAN
MIL · COH · VIII
VOL · STIP · III
[---]A[---]

⁵

1 J. Brøndsted 1928; R. Egger <1932>.

Slika 1.
Stela Lucija Adenija Filetijana

Natpis u restituciji izgleda ovako: *D(is) M(anibus) / L(ucio) Adennio / Philetian(o) / mil(iti) coh(ortis) VIII /⁵ vol(untariorum) stip(endiorum) III / [---]a[---]*. Dakle, nadgrobní natpis podignut je Luciju Adeniju Filetijanu, vojniku Osme kohorte, koji je odslužio tri godine. I to je sve što doznajemo iz natpisa, jer je stela ispod petoga retka odlomljena, iako se u sljedećemu može nazrijeti ostatak još jednoga slova, vjerojatno slova A. U nastavku natpisa treba pretpostaviti podatke o životnoj dobi preminuloga, zatim eventualno ime jedne ili više osoba koje su mu podigle ovaj spomenik kao i neku od formula kojima su završavali nadgrobní natpisi.

Pokojnikov gentilicij *Adennius* u provinciji Dalmaciji nije poznat,² a čini se ni u Rimskom Carstvu. Naime, njemu

jedini slični gentiliciji su *Adgennius* i *Adginnius* potvrđeni u Narbonskoj odnosno u Lugdunskoj Galiji.³ Kognomen *Philetianus* u Dalmaciji također nije poznat,⁴ ali u provinciji postoji 21 kognomen grčkoga porijekla koji počinju na *Phil*-⁵ od kojih je ovome najbliži *Philetus*. Alföldy navodi 11 potvrda od čega ih je devet iz Salone s time da dvije pripadaju ranom principatu, šest kasnom principatu i jedna dominatu.⁶ *Philetianus* je potvrđen u Italiji⁷ i to većinom u gradu Rimu.⁸

Većina novaka u vojsku je primana u dobi između 18. i 21. godine⁹ pa je tada mogao biti unovačen i Filetijan, jednako kao što je mogao biti unovačen i u nekoj kasnijoj životnoj dobi, poput nekih drugih augzilijara.¹⁰ U nastav-

2 G. Alföldy 1969, str. 54.

3 OPEL 1, str. 20-21.

4 G. Alföldy 1969, str. 262-263.

5 G. Alföldy 1969, str. 262-264.

6 G. Alföldy 1969, str. 263.

7 OPEL 3, str. 137.

8 H. Solin 2003, str. 964-965.

9 A. Goldsworthy 2003, str. 78; P. Southern 2006, str. 131.

10 Evo nekih vojnika koji su u dalmatinske pomoćne postrojbe primljeni u starijoj životnoj dobi nego je bilo uobičajeno: CIL 3, 14632 i ILJug 653 (27 godina); ILJug 116 (25 godina).

ku natpisa najvjerojatnije su bile sadržane godine njegova života tako da se o dobi novačenja može samo pretpostavljati. Po svemu sudeći riječ je o čovjeku u tridesetim godinama čija je vojna karijera bila na početku. On ima građansko pravo što nije neobično s obzirom na njegovu pripadnost Osmoj dobrovoljačkoj kohorti rimskih građana (*cohors VIII voluntariorum civium Romanorum*) sastavljenoj od novaka s civitetom.¹¹ Postrojba je osnovana 7. ili 8. godine u Italiji i odmah prebačena u Dalmaciju gdje je tijekom 1. stoljeća boravila u Andetriju.¹² Poslije toga i sigurno do 245. godine njezin logor postaje Tilurij nakon čega je najvjerojatnije za Aurelijanove vladavine premještena u Arabiju.¹³ Dakle, u provinciji je boravila vrlo dugo, gotovo dva i pol stoljeća, pa ne čudi što je na brojnim lokalitetima pronađeno više od 40 natpisa na kojima se nalazi njezino ime od čega najveći broj otpada upravo na Salonu i njezinu okolicu.¹⁴ Tu su pronađene dvije opeke s pečatom postrojbe, jedna diploma i 20 nadgrobnih natpisa¹⁵ od kojih su aktivni vojnici spomenuti na njih 14. Riječ je o dva centuriona,¹⁶ duplikariju¹⁷ i bucinatoru,¹⁸ dvojici pripadnika oficija namjesnika provincije Dalmacije¹⁹ i o osmorici običnih vojnika.²⁰ Dakle, Filetijan je deveti aktivni vojnik iz Osme kohorte epigrafski potvrđen u Saloni.

Potrebno je nešto reći i o mogućnostima datacije koje pruža ovaj natpis. Već i sadržaj prethodnoga odlomka jasno sugerira vrijeme u kojemu je mogao nastati, a to je između prvih godina nove ere i sredine 3. stoljeća kada je

postrojba boravila u provinciji. Međutim, natpis ima elemente prema kojima se datacija može suziti. Filetijanov tročlani imenski obrazac nema filijaciju i oznaku tribusa koji polako iščezavaju s natpisa od trajansko-hadrijanskoga vremena.²¹ Natpis započinje formulom *d(is) m(anibus)* koja je tipična za dalmatinske natpise od početka 2. stoljeća²² pa bi prema ovome dataciju trebalo smjestiti u 2. stoljeće i prvu polovinu 3. stoljeća.²³ Zanimljivo je da se ovo poklapa s datacijom ostalih natpisa ove jedinice u Saloni jer nema niti jednoga čiji bi nastanak mogao biti određen u 1. stoljeće,²⁴ dakle u vrijeme kada je Osma kohorta boravila u Andetriju. Možda potreba za njima u glavnom gradu provincije tada nije postojala zbog prisutnosti vojnika Sedme, Jedanaeste i Četvrte legije. Dalmacija je u prvim godinama Domicijanove vladavine postala *provincia inermis* i u njoj više nije bilo trajno smještenih legijskih jedinica.²⁵ U razdoblju nakon toga nedostatak raspoloživih legionara mogao je biti nadoknađivan angažiranjem ljudstva iz Osme kohorte.

Od svih natpisa koji spominju pripadnike Osme kohorte, samo je za neke poznato kojoj su salonitanskoj nekropoli pripadali. Žrtvenik centuriona T. Flavija Lucilija je sa Sjeveroistočne nekropole²⁶ u okviru koje je pored tzv. *Porta Andetria* morao postojati dio rezerviran za vojničke ukope.²⁷ Stela P. Benija Priscijana bila je na Jugoistočnoj nekropoli u blizini zidina kraj ceste koja je vodila na Gospiń otok,²⁸ otac duplikarija G. Alasinija Sekundina poko-

11 O ovoj jedinici rimske vojske postoji prilično opsežna literatura, v. C. Cichorius 1900, col. 352-353; D. Sergejevski 1924; J. J. Wilkes 1969, str. 473-474; G. Alföldy 1987, str. 254-255, 288-291; J. Spaul 2000, str. 35-37. Za neke nedavno pronađene natpise iz Tilurija v. D. Tončinić 2004; D. Demicheli 2011, str. 84, br. 18. Od novijih naslova za opeke s pečatom postrojbe v. R. Dodig 2007, str. 146, 157; D. Tončinić 2009, str. 1448, 1454; D. Tončinić – A. Tabak – A. Librenjak 2011, str. 364-365, 367-368, br. 12-14. O kohorti u kontekstu diplome CIL 16, 38 v. W. Eck – A. Pangerl 2007.

12 K. Cichorius 1900, col. 352; D. Sergejevski 1924, str. 113; G. Alföldy 1987, str. 254.

13 M. P. Speidel 1974, str. 938; M. P. Speidel 1977, str. 711; G. Alföldy 1987, str. 254; J. Spaul 2000, str. 37.

14 G. Alföldy 1987, str. 288-291.

15 I. Matijević 2009, str. 47-50.

16 O iznimno vrijednom i važnom natpisu Tita Flavija Lucilija (AE 2006, 1013) koji je nakon pronalaska u istraživanjima tzv. *Porta Andetria* bio smješten pored ceste na Bilankuši, a sada se nalazi u lapidariju Arheološkog muzeja u Splitu v. J. Jeličić-Radonić 2006 i posebno P. Faure 2010. Natpis koji spominje drugoga centuriona nije objavljen, usp. I. Matijević 2009, str. 47, bilj. 57.

17 ILJug 2007.

18 CIL 3, 8522.

19 CIL 3, 2052 i AE 2001, 1607; detaljnije v. I. Matijević 2009, str. 48-54.

20 CIL 3, 2002; 2039; 2045; 8728; 8729; 8757; 8775 (14660.1); ILJug 2572. Sumarno o ovim natpisima v. I. Matijević 2009, str. 47-48.

21 G. Alföldy 1969, str. 27-28.

22 G. Alföldy 1969, str. 28.

23 Za eventualnu dataciju prema obliku stele upitao sam prof. dr. Dražena Maršića čije mišljenje ovdje donosim i na čemu mu zahvaljujem. Dakle, stela je očito oblikovana pod utjecajem nadgrobnih ara što se vidi po vrpci koja uokviruje natpisno polje, tipičnoj za are od kraja 1. do početka 3. stoljeća. Više je primjera koji pokazuju da radionice od početka 2. stoljeća počinju taj element primjenjivati i na stele, a ova je zanimljiva jer ima manje čestu izvedbu s viticama bršljana. Prema vanjskoj formi i karakteristikama natpisa stela bi se mogla datirati između 140./150. godine do 230./240. godine.

24 I. Matijević 2009, str. 47-50.

25 J. J. Wilkes 1969, str. 97, bilj. 2; Y. Le Bohec – C. Wolff 2000, str. 239, v. i B. W. Jones, 1974, str. 49.

26 J. Jeličić-Radonić 2006, str. 125, 128-130.

27 N. Cambi 1986, str. 80-84; Ž. Miletić 1991, str. 32-34.

28 D. Maršić – M. Matijević 2000, 35-36, br. 18.

pan je na sjevernom rubu Sjeveroistočne nekropole u Klavavicama u zaleđu Klisa,²⁹ a tamo je pronađen i natpis koji spominje centuriona G. Alasinija Valentina.³⁰ Najmanje dva člana obitelji salonitanskih Alasinija služili su u Osmoj kohorti i očito su bili vlasnici grobne parcele u tom dijelu nekropole. U kući na amfiteatru uzidana je stela vojnika G. Publija(?) Vera koja je po svoj prilici pripadala Zapadnoj ili Sjevernoj nekropoli.³¹ Međutim, u kontekstu mjesta pronalaska Filetijanova natpisa važna je stela vojnika Vivija Silvestra jer i ona potječe s Kapljuča.³² Zbog upotrebe formule *d(is) m(anibus)*, dvočlanoga imenskog obrasca bez premena i završne formule *b(ene) m(erens)* datira se u kasni principat,³³ dakle jednako kao i Filetijanova stela. Njihovi grobovi pripadali su dijelu Sjeverne salonitanske nekropole neposredno uz zidine koje su uokvirivale *Urbs orientalis*. Moglo bi se reći da su tu postojali grobni areali rezervirani za pokapanja vojnika, tim više što odatle potječu i dva natpisa pripadnika Prve kohorte Belgâ također datirana u doba kasnoga principata.³⁴ Stele pripadnika Sedme legije *Claudia pia fidelis* pokazuju da su grobovi vojnika tamo postojali i davno prije, odnosno iza 42. godine nakon Krista.³⁵ Za sada se niti jedan natpis s Kapljuča ne može smjestiti u vrijeme između sredine 1. i sredine 2. stoljeća tako da još uvijek nije moguće govoriti o kontinuitetu vojničkih pokapanja. Međutim, širi prostor dijela nekropole između sjeveroistočnoga oboda amfiteatra,

cemeterijalnoga kompleksa na Kapljuču i tzv. *Porta suburbia I*, odnosno lokaliteta Martinčevo, dao je do sada 15 nadgrobničkih natpisa aktivnih vojnika ili veterana koji potvrđuju njihova pokapanja još od prvih desetljeća 1. stoljeća pa sve do početka 3. stoljeća.³⁶

Nesumnjivo su vojnici Osme kohorte igrali važnu ulogu u okviru stalne vojne posade u Saloni, jednako kao i u aktivnostima namjesnikova oficija. Stoga je važno naglasiti veliku brojnost natpisa njezinih aktivnih vojnika u gradu u odnosu prema aktivnim vojnicima iz ostalih jedinica, odnosno legija, pomoćnih konjaničkih jedinica i Mizenske odnosno Ravenske flote.³⁷ Najbrojniji su natpisi aktivnih vojnika iz Sedme legije *Claudia pia fidelis* kojih je u gradu poimenično potvrđeno na 15 natpisa,³⁸ zatim Osme kohorte *voluntariorum* (14 natpisa),³⁹ Prve legije *Italica* (10 natpisa)⁴⁰ i Jedanaeste legije *Claudia pia fidelis* (devet natpisa).⁴¹ Sedam natpisa potvrđuje aktivne pripadnike Prve kohorte *Belgarum*⁴² i Mizenske odnosno Ravenske vojne flote.⁴³ Šest natpisa sačuvalo je ime aktivnih vojnika Treće kohorte *Alpinorum*,⁴⁴ a pet Četrnaeste legije *Gemina*.⁴⁵ Po dva natpisa nose imena aktivnih vojnika Prve legije *Adiutrix*,⁴⁶ Druge legije *Traiana*⁴⁷ i Treće legije *Cyrenaica*⁴⁸ te Prve kohorte *milliaria Delmatarum*⁴⁹ i kohorte *Campanorum*.⁵⁰

Po jedan aktivni vojnici potvrđen je iz Četvrtre legije *Flavia felix*,⁵¹ Desete legije *Gemina*,⁵² Pete legije *Macedonica*⁵³

29 F. Bulić 1907, str. 116-117.

30 Usp. ovdje bilj. 16.

31 CIL 3, 2045; Ž. Miletić 1990, str. 165.

32 F. Bulić 1911, str. 31; ILJug 2572: *D(is) M(anibus) / Vivio Silves/tro militi / coh(ortis) VIII vol(untariorum) / ^sc(enturia) Ber[---] / A(---) Cinn[am]ia(?) con]iugi b(ene) m(erenti) [p(osuit)]*.

33 G. Alföldy 1969, str. 27, 29.

34 I. Matijević 2011, str. 200.

35 J. Brøndsted 1928, str. 157-158, br. 4, 5; ILJug 2600 i ILJug 2601.

36 Ž. Miletić 1990, str. 166-181, sl. 1-4.

37 U nastavku teksta uzeti su u obzir samo oni natpisi pripadnika vojnih jedinica u rangu od običnih vojnika do centuriona, a izuzeti su zapovjednici odnosno pripadnici viteškoga staleža kojih ionako ima tek nekoliko.

38 CIL 3, 2040; 2071; 2678 (9699); 8687; 8723; 8735; 8760; 8761 (12832; 14239.5); 8767; ILJug 2090; 2092; 2093; 2601; AE 1991, 1290; 1291. Za ove natpise v. i D. Tončinić 2011, str. 174-176.

39 V. bilj. 16-20.

40 CIL 3, 2008, 2009 (dva vojnika); 2010 (8576), 2023; 8719; 12899 (dva vojnika), ILJug 2087; 2611.

41 CIL 3, 2013; 2031; 2035; 2062 (2069, 8747); 8727; 8738; 8740; 14703; AE 1914, 75.

42 CIL 3, 3096; 2067; 8756; 8762; ILJug 680; 2603; 2610. O ovim natpisima detaljnije I. Matijević 2011, str. 185. i d.

43 CIL 3, 2034; 2036; 14691; 14695; F. Bulić 1911, str. 19; ILJug 679; 2107.

44 CIL 3, 2012; 2058; 8755 (8725, 13906); 12905; ILJug 681; AE 1979, 448.

45 CIL 3, 2015; 6549; 9401; 12896; AE 1979, 447.

46 ILJug 1945, 88; AE 1989, 599.

47 CIL 3, 2029; 1980 (8570).

48 CIL 3, 2038; 2063 (8581).

49 CIL 3, 2006; 14700.

50 CIL 3, 8693; 14246.1.

51 CIL 3, 2021.

52 CIL 3, 6376 (8656).

53 CIL 3, 2046.

i Osme legije *Augusta*.⁵⁴ Jedan je pripadao Sedmoj ili Jedanaestoj legiji *Claudia pia fidelis*,⁵⁵ dok se za šestoricu legionara zbog fragmentiranosti njihovih natpisa ne može odrediti pripadnost postrojbi.⁵⁶ Po jedan aktivni vojnik poznat je iz Prve kohorte *Aquitanorum*,⁵⁷ Prve kohorte *Flavia Brittonum*,⁵⁸ Druge kohorte *Cyrrhestarum*⁵⁹ te iz ale *Claudia nova*,⁶⁰ ale *Pannoniorum*⁶¹ i ale *Parthorum*.⁶² Još deset auxilijara poznato je na natpisima koji su fragmentirani pa ih je nemoguće atribuirati nekoj jedinici,⁶³ a 14 aktivnih vojnika na natpisima ne navodi ime postrojbe ili ono nije sačuvano.⁶⁴ Dakle, u Saloni je na natpisima potvrđen ukupno

119 aktivnih vojnika od čega je 56 legionara, 56 auxilijara i sedam pripadnika vojne flote.

Možda je znakovita usporedba brojnosti natpisa Osme kohorte (14) s onima Treće kohorte Alpinaca (6) jer je i ona boravila u Dalmaciji gotovo jednako dugo – od Augustova doba pa sve do početka 3. stoljeća i bile su jednakoga ustroja (*cohors equitata*).⁶⁵ Manja prisutnost njezinih aktivnih vojnika, barem prema epigrafskoj evidenciji, može govoriti u prilog tome da su pripadnici Osme kohorte bili favorizirani kada je trebalo zadovoljiti potrebe za vojnicima u glavnom gradu.

Kratice

AE	= Anneé épigraphique
ANRW	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt
BASD	= Bulletino di archaeologia e storia dalmata
EDH	= Epigraphische Datenbank Heidelberg – http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html.de (preuzeto 5.7.2013.)
GZM	= Glasnik Zemaljskog muzeja
HAD	= Hrvatsko arheološko društvo
ILJug	= Anna et Jaro Šašel, <i>Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt</i> (Situla, 5, Ljubljana, 1963); <i>Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMLX et MCMLXX repertae et editae sunt</i> (Situla, 19, Ljubljana, 1978); <i>Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt</i> (Situla, 25, Ljubljana, 1986).
OA	= Opuscula archaeologica
OPEL	= Onomasticon provinciarum Europae Latinarum, <i>Zusammengestellt und bearbeitet von Barnabas Lorincz</i> . Vol. I: ABA – BYSANVS, Budapest 2005. Vol. III: LABAREVS – PYTHEA, Wien 2000.
PWRE	= Pauly Wissowa Realencyclopädie
RFFZD	= Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru
VAHD	= Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku
VAPD	= Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku
ZPE	= Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

54 CIL 3, 14692.

55 D. Tončinić 2011, str. 112-113, br. 86.

56 CIL 3, 2055; 8724; 8743; 8781; F. Bulić 1904, str. 44, br. 3159; ILJug 2099.

57 CIL 3, 2053.

58 CIL 3, 2024.

59 CIL 3, 8734.

60 CIL 3, 2065.

61 CIL 3, 2061 (8577).

62 CIL 3, 8746.

63 CIL 3, 1940; 2057; 8672; 8765; 8779; 14248.1; 14249; F. Bulić 1908, str. 55; F. Bulić 1909, str. 25; ILJug 2006.

64 CIL 3, 2001; 2011; 2044; 2047; 8744; 8749; 8754; 12895; 12897; 13155 (13908); 14698.1; ILJug 2102; 2739; EDH HD056681.

65 G. Alföldy 1987, str. 245-247, 295; Gayet 2006, str. 70.

Literatura

- G. Alföldy 1969 Geza Alföldy, *Die Personennamen in der römischen provinz Dalmatien*, Heidelberg 1969.
- G. Alföldy 1987 Geza Alföldy, *Die auxiliumtruppen der Provinz Dalmatien, Römische Heeresgeschichte. Beiträge 1962-1985*. MAVROS Roman Army Researches III, Amsterdam, 1987, 239-297.
- A. Betz 1938 Artur Betz, *Untersuchungen zur militärgeschichte der römischen Provinz Dalmatien*, Abhandlungen des archäologisch-epigraphischen Seminars der Universität Wien, N. F. Heft 3, Wien 1938.
- Y. Le Bohec – C. Wolff 2000 Yann Le Bohec – Catherine Wolff, *Legiones Moesiae Superioris, Les légions de Rome sous le Haut-Empire*, Lyon 2000, 239-245.
- J. Brøndsted 1928 Johannes Brøndsted, *La basilique des cinq martyrs à Kapljuč*, Recherches à Salone, I, Copenhague 1928, 33-186.
- F. Bulić 1904 Frane Bulić, *Iscrizioni inedite*, BASD 27, Split 1904, 41-55.
- F. Bulić 1907 Frane Bulić, *Sterro di una Chiesa antica cristiana del VI sec. nella località detta Crikvina a Klapavice, nel Comune Censuario di Klis (Clissa)*, BASD 30, Split 1907, 101-122.
- F. Bulić 1908 Frane Bulić, *Iscrizioni inedite*, BASD 31, Split 1908, 51-59.
- F. Bulić 1909 Frane Bulić, *Iscrizioni inedite*, BASD 32, Split 1909, 12-30.
- F. Bulić 1911 Frane Bulić, *Sterro di abside di una chiesa antica cristiana ad Owest della »necropoli suburbana di 16 sarcofagi« a Salona*, BASD 34, Split 1911, 3-39.
- N. Cambi 1986 Nenad Cambi, *Salona i njene nekropole*, RFFZd 25 (12), Zadar 1986, 61-109.
- C. Cichorius 1900 Conrad Cichorius, *Cohors*, PWRE 4, Stuttgart 1900, 231-356.
- D. Demicheli Dino Demicheli, *Neobjavljeni antički natpisi iz Muzeja Cetinske krajine i zbirke Franjevačkog samostana u Sinju*, Arheološka istraživanja u Cetinskoj krajini. Radovi kolokvija »Rimska vojska u procesu romaniziranja provincije Dalmacije«, Izdanja HAD-a 27, Zagreb 2011, 69-97.
- W. Eck – A. Pangerl 2007 Werner Eck – Andreas Pangerl, *Eine konstitution für die truppen der Provinz Dalmatine unter Nerva*, ZPE 163, Bonn 2007, 233-238.
- R. Egger <1932> Rudolf Egger, *Die neuen inschriften aus dem coemeterium am Kapljuč*, VAHD 50/1928-1929, Split <1932>, 13-21.
- P. Faure 2010 Patrice Faure, *De Rome à Salone. T. Flavius Lucilius, cavalier de la garde impériale*, ZPE 172, Bonn 2010, 223-238.
- F. Gayet 2006 Frédéric Gayet, *Les unités auxiliaires gauloises sous le Haut-Empire romain*, Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte 55/1, Stuttgart 2006, 64-105.

- A. Goldsworthy 2003 Adrian Goldsworthy, *The complete roman army*, London 2003.
- J. Jeličić-Radonić 2006 Jasna Jeličić-Radonić, *Ara Tita Flavija Lucilija iz Salone*, VAPD 99, 123-132.
- B. W. Jones 1974 Brian W. Jones, *The Status of Dalmatia under Domitian*, *Classical Philology* 69, Chicago 1974, 48-50.
- D. Maršić – M. Matijević 2000 Dražen Maršić – Marko Matijević, *Varia salonitana. Arheološka zbirka Marka Matijevića u Solinu*, Solin 2000.
- I. Matijević 2009 Ivan Matijević, *Cohors VIII Voluntariorum civium Romanorum i neki njezini pripadnici u službi namjesnika provincije Dalmacije*, *Tusculum* 2, Solin 2009, 45-58.
- I. Matijević 2011 Ivan Matijević, *Natpisi Prve kohorte Belgâ iz Salone*, VAPD 104, Split 2011, 181-207.
- Ž. Miletić 1990 Željko Miletić, *Sjeverna salonitanska nekropola*, RFFZd 29 (16), Zadar 1990, 163-195.
- Ž. Miletić 1991 Ž. Miletić, *Istočna i jugoistočna nekropola Salone*, RFFZd 30 (17), Zadar 1991, 21-50.
- E. Ritterling 1925 Emil Ritterling, *Legio*, *PWRE* 12, Stuttgart 1925, 1211-1829.
- D. Sergejevski 1924 Dimitrije Sergejevski, *Cohors VIII Voluntariorum civium Romanorum u Dalmaciji*, *GZM* 36, 113-123.
- H. Solin 2003 Heikki Solin, *Die griechischen Personennamen in Rom, Zweiter Band*, Berlin – New York 2003.
- P. Southern 2006 Pat Southern, *The Roman army*, London 2006.
- J. Spaul 2000 John Spaul, *Cohors². The evidence for and a short history of the auxiliary infantry units of the Imperial Roman Army*, Oxford, 2000.
- M. P. Speidel 1974 Michael P. Speidel, *Exercitus Arabicus*, *Latomus* 33, fasc. 4, Bruxelles 1974, 934-939.
- M. P. Speidel 1977 Michael P. Speidel, *The Roman Army in Arabia*, *ANRW* II. 8, Berlin – New York, 687-730.
- D. Tončinić 2004 Domagoj Tončinić, *Votivna ara iz Tilorija*, *OA* 28, Zagreb 2004, 147-157.
- D. Tončinić 2009 Domagoj Tončinić, *Ziegelstempel römischer Militäreinheiten in der Provinz Dalmatien*, *LIMES XX Estudios sobre la frontera romana/Roman frontier studies*, Madrid 2009, 1447-1459.
- D. Tončinić 2011 Domagoj Tončinić, *Spomenici VII. legije na području rimske provincije Dalmacije*, Split 2011.
- D. Tončinić – A. Tabak –
A. Librenjak 2011 Domagoj Tončinić – Angela Tabak – Anita Librenjak, *Rimski vojni pečati u Cetinskoj krajini*, *Arheološka istraživanja u Cetinskoj krajini. Radovi kolokvija »Rimska vojska u procesu romaniziranja provincije Dalmacije«*, Izdanja HAD-a 27, Zagreb 2011, 361-379.
- J. J. Wilkes 1969 John J. Wilkes, *Dalmatia*, London.

Summary

Ivan Matijević

New Epigraphic Confirmation of Presence of an Eight voluntariorum Cohort soldier in Salona

Key words: Salona, *cohors VIII voluntariorum c. R.*, Roman Dalmatia, Roman army

In the paper is published fragment of a stele found at the locality of Kapljuč in 1924. It was erected to the soldier, Lucius Adennius Philetianus, died after serving three years in the Eight voluntariorum Cohort. This is a valuable inscription, because the soldier's gentilicium, *Adennius*, has not been confirmed in the Roman Empire, and his cognomen, *Philetianus*, has not been known in Dalmatia. The Philetianus' name form consists of three parts, without the filiation and the tribus, whereas the inscription begins with the *d(is) m(anibus)* formula, which indicates its dating to between the early 2nd and the mid 3rd centuries.

The stele is found in the Salona's North Necropolis, in particular, in its part where the Kapljuč cemetery basilica will be erected later on. Here, as early as from the mid 1st century, were buried soldiers of the Seventh *Claudia pia fidelis* Legion, and in the late Principate period also those of the First *Belgarum* Cohort. The Philetianus' inscription indicates here also to have been graves of the Eight *voluntariorum* Cohort soldiers, this also having been confirmed by the stele of the soldier Vivius Silvestris, previously discovered at the same location.

The large number of inscriptions related to active soldiers of the Eight Cohort in Salona confirms beyond doubt that they played an important role in both the city and the governor's office activities. Namely, in the city epigraphically have been confirmed as many as 14 inscriptions of its active soldiers, just one less than those of the Seventh Legion, that are the most numerous.0